

MEKSİKA SİYASAL SİSTEMİ TÜRKİYE İÇİN ÖRNEK OLABİLİR Mİ?

DOÇ. DR. BÜLENT YAVUZ*

Giriş

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 24 Şubat 2015 tarihinde, muhtarlarla bir araya geldiği toplantıda *“Bizim genlerimizde aslında başkanlık sistemi vardır”* diyerek *“tüm yetkilerin devlet başkanında toplandığı Meksika modelini örnek ver”*¹miştir. Cumhurbaşkanının bu konuşması, başkanlık sistemi tartışmalarını Meksika örneği üzerinden gündeme getirmiştir. Daha önceki tarihlerde ileri sürülen *“Türk tipi başkanlık”* önerisi ve *“alaturka-alafranga başkanlık”* tartışması ile birlikte değerlendirildiği zaman, sistem arayışlarında ciddi bir kafa karışıklığının olduğunu ya da hedeflenen amaca ulaşma yönünde bir algı yönetiminin ortaya konulduğunu söylemek mümkündür.

Acaba Meksika, Türkiye için örnek alınabilecek iyi bir örnek midir? Başarılı bir sistem uygulamasına sahip midir? Bu sorulara ilişkin vereceğimiz cevaplar, *“Meksika modeli başkanlık sistemi”* ne ilişkin olarak daha sağlıklı karar vermemizi sağlayacaktır. Peki, Meksika uygulamasının iyi netice verip vermediğini tespit edebilmek için hangi verilere bakmak gerekir? Tabii ki söz konusu devletin demokrasi, insan hakları ve ekonomik karnesine ilişkin verilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu çalışma ile Meksika'nın önce hükümet sisteminin genel özellikleri, ardından demokrasi ve insan haklarına ilişkin verileri ile ekonomik verileri, genel hatları

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilimdalı Öğretim Üyesi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 24 Şubat 2015 tarihinde, muhtarlarla bir araya geldiği toplantıda “Bizim genlerimizde aslında başkanlık sistemi vardır” diyerek “tüm yetkilerin devlet başkanında toplandığı Meksika modelini örnek verilmiştir. Cumhurbaşkanının bu konuşması, başkanlık sistemi tartışmalarını Meksika örneği üzerinden gündeme getirmiştir.

ile değerlendirilmiş ve Türkiye açısından örnek alınabilirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

I. Meksika'nın Hükümet Modelinin Genel Özellikleri

Yürürlükte olan 1917 Meksika Anayasası, 1910-1920 yılları arasında gerçekleşen devrimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Anayasa ile birlikte düzenli genel seçimlere geçilmiş ve federal sistem kurulmuştur. Devlet başkanı Plutarco Elias Calles'in kurduğu Meksika Kurumsal Devrimci Parti (PRI), modern Meksika'nın hakim partisi haline gelmiştir. Bu hakim parti sisteminin etkisi 1990'lı yıllara kadar etkisini devam ettirmiş, nihayet ilk defa 2000 yılında yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı başka bir partiden seçilebilmiştir.²

Günümüzde kuvvetler ayrılığına dayanan demokratik hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütme organı arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre temelde iki çeşit hükümet sistemi karşımıza çıkar. Kuvvetler sert bir şekilde birbirinden ayrılmış, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler son derece sınırlı ise başkanlık hükümeti sistemi³; kuvvetler yumuşak bir şekilde birbirinden ayrılmış, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler yoğun ise parlamenter hükümet sistemi söz konusu olur.⁴ Kuvvetler ayrılığına dayalı

hükümet sistemleri esas itibarıyla bu şekilde ikiye ayrılmasına rağmen, üçüncü bir hükümet sisteminin de bu kategoride değerlendirilmesi gerektiği, son elli yıl içinde birçok yazar tarafından ifade edilmektedir.⁵ Anılan hükümet sistemi yarı-başkanlık hükümet sistemi⁶dir.

Yukarıdaki açıklamalar, anayasal kurgusu ve uygulaması göz önünde bulundurulduğu zaman, teorik olarak, Meksika hükümet modelinin sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık hükümeti sistemi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Başkanlık hükümeti sisteminde yasama ve yürütme kuvvetleri mutlak bir şekilde ayrı organlara verilmiştir.⁷ ABD örneğinde, bu iki organın güçleri mukayese edildiği zaman dengeli bir şekilde güçleri paylaştıkları görülmektedir.⁸ Zaten başkanlık sisteminin özünün bir denge kurma ve temel kurumlarda uzlaşmayı

sağlamaya dayandığı⁹ ifade edilmektedir. Ancak aşağıda ayrıntıları ile ortaya koyulduğu üzere, Meksika örneğinin ABD örneği ile birebir örtüştüğünü ve aynı başarıyı sağladığını söylemek güçtür.

A. Meksika Başkanlık Sisteminde Yürütme Organı

Meksika'da yürütme yetkisi tek kişiliktir ve Başkana aittir. Başkan, 6 yıllık bir süre için, tek turlu basit çoğunlukla, bir dönemle sınırlı olarak doğrudan halkoyuyla seçilmektedir. Hükümet üyelerini belirleyen de başkandır.¹⁰ Başkanlık sistemine klasik örnek olarak gösterilen ABD'de de yürütmenin tek başlı ve tek kişilik olduğu söylenebilir. Başkan hem devlet başkanıdır hem de hükümet başkanıdır.¹¹ Başkanın yasama organına karşı sorumlu olması da söz konusu değildir.¹² Yürütme organı içinde tek yetkili kişi Başkan'dır.¹³ Ancak Başkan, kendisine yardımcılık yapması için, parlamenter hükümet sisteminde karşılığı bakan olarak nitelendirilebilecek sekreterleri atama yetkisine sahiptir.¹⁴ Bu özellikler mukayese edildiğinde, ABD ile Meksika başkanlık sistemleri arasında büyük oranda benzerlik olduğu görülmektedir. Meksika'da Başkan, 6 yıllık tek bir dönem için doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Başkan kendi kabine üyelerini seçme yetkisine sahiptir. Seçimler tek turlu basit çoğunluk esasına göre yapılmaktadır. Şu anda başkanlık görevini sürdürmekte olan Nieto, 2012 yılında yapılan seçimde oyların % 39,42'sini almıştır.¹⁵

Meksika'da Başkanın sahip olduğu yetkilerin yanı sıra partisiyle bağının devam etmesi ve bu kapsamda kullanabileceği yetkiler sayesinde de önemli bir güce sahiptir. Kâğıt üzerinde yürütme yetkisine sahip olmasına rağmen, Başkanın hem yürütmenin hem de yasamanın tek hâkimi

Yürürlükte olan 1917 Meksika Anayasası, 1910-1920 yılları arasında gerçekleşen devrimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Anayasa ile birlikte düzenli genel seçimlere geçilmiş ve federal sistem kurulmuştur. Devlet başkanı Plutarco Elias Calles'in kurduğu Meksika Kurumsal Devrimci Parti (PRI), modern Meksika'nın hakim partisi haline gelmiştir. Bu hakim parti sisteminin etkisi 1990'lı yıllara kadar etkisini devam ettirmiş, nihayet ilk defa 2000 yılında yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı başka bir partiden seçilebilmiştir. Günümüzde kuvvetler ayrılığına dayanan demokratik hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütme organı arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre temelde iki çeşit hükümet sistemi karşımıza çıkar. Kuvvetler sert bir şekilde birbirinden ayrılmış, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler son derece sınırlı ise başkanlık hükümeti sistemi ; kuvvetler yumuşak bir şekilde birbirinden ayrılmış, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler yoğun ise parlamenter hükümet sistemi söz konusu olur. Kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemleri esas itibarıyla bu şekilde ikiye ayrılmasına rağmen, üçüncü bir hükümet sisteminin de bu kategoride değerlendirilmesi gerektiği, son elli yıl içinde birçok yazar tarafından ifade edilmektedir. Anılan hükümet sistemi yarı-başkanlık hükümet sistemi dir.

Meksika'da Başkanın sahip olduğu yetkilerin yanı sıra partisiyle bağının devam etmesi ve bu kapsamda kullanabileceği yetkiler sayesinde de önemli bir güce sahiptir. Kâğıt üzerinde yürütme yetkisine sahip olmasına rağmen, Başkanın hem yürütmenin hem de yasamanın tek hâkimi konumunda olduğu ifade edilmektedir.

konumunda olduğu¹⁶ ifade edilmektedir. Aşağıda belirtileceği üzere, yasama organı üyeliği için partisinin adaylarını ve kendisinden sonraki başkan adayını belirleyebilmesi, kanun teklifi sunabilmesi, veto yetkisinin geniş bir şekilde tanınmış olması hesaba katıldığında, Meksika Başkanının parlamenter sistemdeki hem Cumhurbaşkanı hem de Başbakanın gücü ve yetkilerini şahsında topladığı görülmektedir. Bu durumda yasama organı tarafından dengelenmesi ve denetlenmesi imkânı ortadan kalkmış, kontrolsüz gücü olan bir Başkandan bahsetmek mümkündür. Gücü kontrol edilemeyen Başkanın bu gücü kötüye kullanması ve keyfiliğe kaymasının önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

Başkan, resmi olarak devlet ve hükümetin başkanı, silahlı kuvvetlerin komutanıdır.¹⁷ Başkan, bir anlamda, yürütmede tek yetkili olarak düzenlenmiştir. Bakan, başsavcı, büyükelçiler, yüksek mahkeme üyeleri ve ordunun yüksek rütbeli subaylarını Senatonun onayı ile olmak üzere, Federal Bölge yüksek mahkeme başkanı, federal hâkimleri, Başsavcıyı, Valileri, Maliye üst düzey memurlarını atama yetkisine sahiptir.¹⁸ Eyalet valileri seçimle iş başına gelmesine rağmen, Başkanın valilerin belirlenmesi ve görevlerine

son verilmesi hususunda mutlak bir belirleyiciliğinin olduğu¹⁹ ifade edilmektedir. Bunda hakim parti sisteminin işliyor olmasının etkisi büyüktür. 1991 yılına kadar seçilmiş bütün valilerin hakim parti olan Kurumsal Devrimci Parti adayı olması bunun en bariz delili olarak görülmektedir.²⁰ Bundan dolayı ABD başkanlık sisteminin demokratik niteliğini sürdürmesine katkı sağlayan, dengeleyici ve denetleyici fonksiyon icra eden federal devlet yapısının Meksika'nın hâkim parti sistemi sebebiyle katkı sağlaması mümkün görülmemektedir.

Başkanın cezai sorumluluğu bulunmaktadır. Başkan, göreviyle ilgili olarak Senato'nun üçte iki çoğunluğunun kararı üzerine yargılanabilir. Göreviyle ilgili olmayan suçlarda ise Temsilciler Meclisinin salt çoğunluğunun kararı gerekir.²¹

Kâğıt üzerinde kuvvetler ayrılığına yer verilmiş olsa da yarışmacı bir siyasi hayatın olmayışı, hakim parti sisteminin etkisini bütünüyle kaybetmemiş olması, bir partinin aralıksız 71 yıl iktidarda olup, sadece 12 yıl ara verdikten sonra yeniden

iktidara gelmesi karşısında çok partili demokrasinin tam olarak kurumsallaşmadığı sonucunu çıkarmak mümkündür.²²

B. Yasama

Yasama organı çift meclislidir. Senato 128, Temsilciler Meclisi 500 üyeden oluşmaktadır. Senato üyelerinin görev süresi 6 yıl, Temsilciler Meclisi üyelerinin görev süresi ise 3 yıldır.²³ Yasama organına üst üste iki defa seçilmek mümkün değildir.²⁴ Senato üyelerinden 96'sı doğrudan seçilmekte, 32'si ise partilerin toplam oy içinden aldıkları oy oranına göre belirlenmektedir. Temsilciler Meclisinin de 300 üyesi doğrudan seçilmekte, 200 üyesi partilerin toplam oy içinden aldıkları oy oranına göre belirlenmektedir.²⁵

Kanun teklif etme yetkisi, Başkan, Kongre üyeleri ve eyalet meclislerine verilmiştir. Kanun teklifleri her iki meclis (Senato ve Temsilciler Meclisi) tarafından kabul edildikten sonra Başkan tarafından yayınlanır.²⁶

Meksika Anayasası, yürütme ile yasama arasındaki ilişkiyi ABD örneğine benzer bir şekilde düzenlemiştir. Kural olarak yasama organı, yürütme organını etkileyici herhangi bir yetkiye sahip değildir.²⁷ Ama yine de yasama organına yürütme organı ile ilgili birtakım yetkiler istisnaden de olsa verilmiştir: Başkanın yüksek mahkeme üyesi, büyükelçi ataması gibi bazı önemli atamaları; milletlerarası Antlaşmaların Onaylanması; bütçenin kabulü yasama organının yetkisi dahilindedir. Özellikle bütçe, kongrenin Başkana karşı kullanabileceği en etkin silahtır. Kongrenin bu yetkisine karşılık olarak Başkanın da kongreye karşı kullanabileceği veto yetkisi vardır.²⁸ Bu iki yetki birbirini dengelemektedir.

Yasama organının Başkana karşı kullanabileceği önemli yetkilerden birisi de Başkanın cezai sorumluluğunu işletmektir. Başkanın ve üst düzey bürokratların cezai sorumluluğu ile ilgili olarak parlamenter sistemdeki meclis soruşturmasına benzer bir usulle üst düzey kamu görevlilerinin suçlanması ve yargılanmalarının önünün açılması mümkündür.²⁹

Kuvvetler ayrılığına ve Başkan ile Kongrenin karşılıklı olarak birbirini dengeleyip frenleme mekanizmalarına yer verilmiş olmasına rağmen, Meksika'da Başkanın yasama organını etkileyip kontrol altında tutmasını sağlayacak önemli yetki ve imkânlarının bulunduğu görülmektedir. Bu yetki ve imkânları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Başkanın Partisi ile İlişkisi Devam Etmektedir

Başkanın "*partili*" olması, yürütmenin yanında yasama organını da kontrol altında tutabilmesine imkân tanımaktadır. Partisinin başında bulunan Başkan, partisi vasıtasıyla yasama faaliyetlerine yön vermektedir. Ayrıca Başkanın parlamento

seçimlerinde partisinin vekil adaylarının tespitinde de belirleyici olmaktadır.³⁰ Hâkim parti sisteminin etkisini yoğun bir şekilde hissettirdiği Meksika'da Başkanın partisinin aynı zamanda yasama organında çoğunluğu elinde bulundurması, yasamanın başkanın kontrolünde olmasını sağlayan en önemli faktördür. Bu şekilde gerçekleşen bir uygulamada denge ve denetleme fonksiyonunun işlediğinden ve sağlıklı bir demokrasiden bahsetmenin mümkün olmadığı, denetimsiz ve kontrolsüz bir biçimde yasama ve yürütme yetkilerinin tek elde toplanacağı söylenebilir.

- Başkan, Kanun Teklifi Sunabilmektedir

Başkanın kanun teklif edebilmesi, yasama fonksiyonunu yönlendirebilme imkânı sağlamaktadır.³¹ Öyle ki Meksika'da kanunlaşan tekliflerin % 90'ı yürütmeden gelmektedir.³²

- Başkan, Bütçe Kanunu Dâhil, Kanunları Veto Etme Yetkisine Sahiptir

Her iki meclis tarafından kabul edilen kanunlar, yayınlanmak üzere Başkana gönderilir. Başkan, on gün içinde kanunu inceleyerek ya onaylar ya da kısmen veya tamamen uygun bulmayarak geri gönderir. Bu şekilde geri gönderilmiş olan kanunun tekrar kabul edilebilmesi, her iki meclisin de üçte iki çoğunlukla yeniden kabul edilmesine bağlıdır.³³

- Başkan, kanun yerine geçebilecek kararnameler çıkarma yetkisine sahiptir.

Başkan, bu yetkisi sayesinde yürütme gücünün yanında fiilen yasama gücünü de elinde bulundurabilmektedir.³⁴

C. Yargı

Meksika'da yargı, federal yapıya uygun olarak federal ve eyalet düzeyinde örgütlenmiştir. Federal mahkemeler federal kanunların uygulanmasını temin için üç kademeli olarak, Eyalet mahkemeleri ise Eyalet kanunlarının uygulanmasını temin etmek üzere kurulmuştur.³⁵

Meksika yargı sistemi açısından Yüksek Mahkemenin önemli bir yer işgal ettiği söylenebilir. Yüksek Mahkeme, ataması Başkan tarafından yapılan 11 üyeden oluşmaktadır. Başkanın Yüksek Mahkeme'ye yaptığı üye atamaları Senato'nun üçte iki çoğunlukla onaylamasına bağlıdır. 2000 seçimlerinden önce başkanlık yapan Ernesto Zedillo döneminde yapılan reform ile Senatoya bu onama yetkisi verilmiştir. Bu değişikliğin ülkenin demokratikleşmesine önemli katkı sağladığı söylenebilir.³⁶ Ancak yine de belirtmek gerekir ki hâkim parti sisteminin etkisini hâlâ yoğun bir şekilde hissettiriyor olması, yapılan değişiklikten beklenen iyileşmenin tam olarak gerçekleşmesine izin vermemektedir.

II. Meksika'nın Demokrasi Karnesi

Son 15 yıl içerisinde yaşanan ümit verici gelişmelere karşın Meksika'nın demokrasi karnesi hiç de olumlu görünmemektedir. Nitekim dünyadaki ülkelerin demokratik gelişmişlik seviyesini takip eden düşünce kuruluşu Freedom House verilerine göre Meksika, ancak "kısmen hür" ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır. Bu durum, Meksika'nın Latin Amerika'da başkanlık hükümet sistemini uygulayan Brezilya ve Arjantin'in gerisinde olduğunu göstermektedir.³⁷

Meksika'da 1910 Zapatista Devrimi'nin ardından gelişen süreçte³⁸ 1917 Anayasası ile kurulan anayasal düzenin temel karakteristiği, 1929 yılında Kurumsal Devrimci Parti'nin iktidara gelmesiyle netlik kazanmıştır. Kurumsal Devrimci Parti, 1929 yılından 2000 yılına kadar Meksika'da yapılan tüm seçimlerde birinci parti olmuş ve devlet başkanı hep bu partiden çıkmıştır. Diğer siyasi partiler ise ülkenin siyasal sisteminde varlık gösterememiş, Kurumsal Devrimci Parti'nin uydusu gibi hareket etmiştir. Bu durum Sartori tarafından 1929-2000 yılları arası dönemde Meksika'nın hegemonyacı tek parti düzeniyle desteklenen bir otoriter başkanlık sistemine sahip olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.³⁹ Hegemonyacı tek parti sistemlerinin yalnızca görünürde yarışmacı sistemler olduğu düşünüldüğünde Meksika'nın 2000 yılına dek çoğulcu bir demokrasi anlayışıyla yönetilmediğini söylemek mümkündür.⁴⁰

Meksika'da demokrasi ve insan hakları konusunda çalışmalar yapan Beer ve Mitchell'a göre Kurumsal Devrimci Parti'nin iktidarda olduğu yıllarda düzenli aralıklarla seçimler yapılmasına karşın bu seçimler sahtekârlık ve yolsuzluklarla malul olmuştur.⁴¹ Bunun temel sebebi ise diğer siyasi oluşumlar ve sivil toplum kuruluşlarının sıkı bir baskı altında olmaları ve 6 yılda bir seçilen devlet başkanının otoritesinin karşısında dengeleyici bir gücün bulunmayışıdır.

1980'li yılların başlarından itibaren bütün dünyada Huntington'un "Demokrasinin Üçüncü Dalgası" adını verdiği demokratikleşme süreçleri başlamıştır. Hatta Huntington'a göre ABD'nin demokratikleşme konusunda en çok yardımcı

Son 15 yıl içerisinde yaşanan ümit verici gelişmelere karşın Meksika'nın demokrasi karnesi hiç de olumlu görünmemektedir. Nitekim dünyadaki ülkelerin demokratik gelişmişlik seviyesini takip eden düşünce kuruluşu Freedom House verilerine göre Meksika, ancak "kısmen hür" ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır. Bu durum, Meksika'nın Latin Amerika'da başkanlık hükümet sistemini uygulayan Brezilya ve Arjantin'in gerisinde olduğunu göstermektedir.

Meksika'da demokrasi ve insan hakları konusunda çalışmalar yapan Beer ve Mitchell'a göre Kurumsal Devrimci Parti'nin iktidarda olduğu yıllarda düzenli aralıklarla seçimler yapılmasına karşın bu seçimler sahtekârlık ve yolsuzluklarla malul olmuştur.

olabileceği ülke de hemen güney sınırında yer alan Meksika olmuştur.⁴²

Meksika'da demokratikleşme hamlesi, 80'li yılların başında ülkenin kimi eyaletlerinde yapılan yarışmacı seçimlerle kendini göstermeye başlamıştır. 80'li yılların sonunda ise Meksika muhâlefet partileri, ülkenin kuzeyindeki Chihuahua ve Baja California Eyaletleri'nde etkin bir seçim kampanyası yürütmeye başlamışlardır. Nihayet 1990'lı yıllarda muhâlefet partilerinin etkinliği artmış ve 1997 yılında yapılan milletvekilliği seçimlerinde tarihte ilk defa Kurumsal Devrimci Parti, parlamentodaki çoğunluğunu kaybetmiştir.⁴³ Bunu hemen üç yıl sonra yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde Milli Hareket Partisi'nin (*Partido Acción Nacional, PAN*) adayı Vicente Fox'un % 42.5 oy alarak zafer kazanması izlemiştir.⁴⁴ Böylece yaklaşık 70 yıllık siyasi tarihinde ilk defa Meksika'da iktidar el değiştirmiştir.

Meksika Devlet Başkanı Fox, iktidarda bulunduğu dönemde Meksika'da daha şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim vaadinde bulunmuştur. Buna karşın bu dönemde de Meksika'da yoksulluk, yolsuzluk ve suç örgütlerinin yükselişi önlenememiştir. Bu sebeple 2003 yılında yapılan parlamento seçimlerinde Kurumsal Devrimci Parti, parlamentodaki çoğunluğu tekrar elde etmiştir.⁴⁵ Ancak bu sefer sahneye sol cenahtan yeni bir siyasi parti çıkmıştır. Bu parti Demokratik Devrim Partisi'dir (*Partido de la Revolución Democrática, PRD*). 2006 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde Demokratik Devrim Partisi adayı Andrés Manuel López Obrador ile Milli Hareket Partisi adayı Felipe Calderón yarışmıştır. Bu seçimde Obrador, büyük başarı elde etmiş, ancak 244.000 oy fazla alan Felipe Calderón'a yenilmekten kurtulamamıştır. Ancak 2006 Meksika Devlet Başkanlığı seçimlerinin hemen ardından yapılan seçimin şaibeli olduğu gerekçesiyle toplumsal olaylar patlak vermiş ve Meksika'nın bazı eyaletlerinde olaylar devlet otoritesinin ciddi şekilde sarsılmasına sebep olmuştur. Seçim sonucunu kabul etmeyen López Obrador, Federal Seçim Mahkemesi'ne başvurmuş, ancak Mahkeme, yaptığı değerlendirme sonucunda Calderón'un seçimi kazandığına hükmetmiştir.⁴⁶

Calderón'un 6 yıllık devlet başkanlığı dönemi, Meksika'da uyuşturucu kartellerine karşı verilen mücadeleye ve bu mücadelenin yürütülmesinde kullanılan şiddet içerikli ve antidemokratik yöntemlerden ötürü ülkede çok ciddi sivil kayıplara

sahne olmuştur. Bu durum, özellikle Calderon'un yozlaşan kolluk kuvvetlerine güvensizliğinin bir tezahürü olarak uyuşturucu kartelleriyle mücadelede orduya görev vermesinden kaynaklanmıştır. Bu dönemde pek çok uyuşturucu kartelinin başındaki isimler Silahlı Kuvvetler tarafından kaçırılmış ve öldürülmüştür. Mücadele, uyuşturucu kartellerini yok etmeyi başaramamış, Meksika'dan ABD'ye uyuşturucu trafiği daha da hızlanarak devam etmiştir. Ayrıca Başkan'ın uyguladığı yöntemlerin şiddeti uyuşturucu kartellerinin ötesine geçmiş, bu dönemde 40 belediye başkanı çatışmalar esnasında öldürülmüştür. Şubat 2014 tarihinde Meksika Hükümeti, bu dönemde kaybolan ve kendisinden bir daha haber alınamayan kişilerin sayısını yaklaşık 22.000 olarak açıklamıştır.⁴⁷ Yapılan bu açıklamanın resmi bir makam tarafından yapılması, bu mücadelenin kamu düzenini sarsıcı boyutlarını ortaya koymaktadır.

Meksika Devlet Başkanı Fox, iktidarda bulunduğu dönemde Meksika'da daha şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim vaadinde bulunmuştur. Buna karşın bu dönemde de Meksika'da yoksulluk, yolsuzluk ve suç örgütlerinin yükselişi önlenememiştir.

Meksika'da 2012 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimleri, Kurumsal Devrimci Parti'yi 12 yıl sonra tekrar iktidara taşımıştır. Bu seçimde Demokratik Devrim Partisi adayı yine Andrés Manuel López Obrador olmuştur. Milli Hareket Partisi adayı Josefina Vázquez Mota ve nihayet Kurumsal Devrimci Parti adayı Enrique Peña Nieto yarışan diğer adaylardır. Seçimin sonucunda Peña Nieto, geçerli oyları % 38'ini, López Obrador, % 32'sini ve Mota, % 25'ini almıştır. Bu sonuçlar da yine López Obrador tarafından Federal Seçim Mahkemesi'ne götürülmüş, ancak Mahkeme, seçimlere şaibe karıştığı konusunda yeterli delil olmadığı gerekçesiyle Ağustos 2012 tarihinde Peña Nieto'yu devlet başkanı olarak ilan etmiştir.⁴⁸ Halihazırda devlet başkanı olan Peña Nieto'nun görev süresi 2018 yılında dolacaktır.

Görüldüğü üzere Meksika, çok partili siyasal hayatın varolduğu çoğulcu demokrasiyi 2000 yılından bu yana sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak ülkede yolsuzluk, yoksulluk ve suç örgütlerinin çok güçlü oluşu ve ayrıca Başkanlık hükümet sisteminin kronik problemlerinden olan iktidarın kişiselleşmesi olgusu, Meksika'da demokrasinin tesisi önünde duran önemli engellerdir.

Lijphart'a göre; *"her ne kadar siyaset bilimciler arasında demokrasinin tanımlanması ve ölçülmesi ile ilgili kimi ayrıntılar hakkında görüş birliği olmasa da ... Robert A. Dahl tarafından "Polyarchy" kitabında önerilen sekiz ölçüt hâlâ yaygın bir kabule sahiptir: (1) seçme hakkı, (2) seçilme hakkı, (3) siyasal liderlerin destek ve oy kazanmak için birbirleriyle yarışma hakkı, (4) özgür ve adil seçimler, (5) örgütlenme özgürlüğü, (6) ifade özgürlüğü, (7) alternatif bilgi kaynaklarının varlığı, (8) kamusal politikaları seçmenlerin oylarına ve*

Meksika hakkında yapılan tüm iyim-ser tahminlere rağmen Meksika'da son 10 yılda yaşanan gelişmeler bu ülkede sağlıklı bir demokrasinin tesisinin zorluğunu gözler önüne sermektedir. Nitekim Freedom House da Meksika'yı 2000'li yılların ortalarında hür kategorisinde değerlendirmekteyken yukarıda belirtildiği gibi Meksika'nın bugünkü durumu basının özgür olmadığı, ülkenin ise kısmen hür olduğu bir yönetim biçimidir. Bunun da temel sebebi işaret edildiği şekilde yolsuzluk, yoksulluk, suç örgütlerinin kartelleşmesi ve tüm bunların yanında yeterli dengeleyici ve denetleyici mekanizmalarla desteklenmeyen bir Başkanlık rejiminin varlığıdır.

tercihlerin ifade edildiği başka biçimlere bağlı kılan kurumlar.⁴⁹

Yukarıda sayılan tüm bu koşulları göz önüne alan Lijphart, 36 ülkede demokrasinin tesis edildiği sonucuna ulaşmış, 25 ülkeyi ise istikrarlı ve kesintisiz bir demokratik düzene sahip olmaya aday kategorisinde değerlendirmiştir. Yazara göre Meksika, ilk 36 ülke arasında yer almamakta, fakat diğer 25 ülke arasına girmektedir.⁵⁰

Meksika hakkında yapılan tüm iyimser tahminlere rağmen Meksika'da son 10 yılda yaşanan gelişmeler bu ülkede sağlıklı bir demokrasinin tesisinin zorluğunu gözler önüne sermektedir. Nitekim Freedom House da Meksika'yı 2000'li yılların ortalarında hür kategorisinde değerlendirmekteyken yukarıda belirtildiği gibi Meksika'nın bugünkü durumu basının özgür olmadığı, ülkenin ise kısmen hür olduğu bir yönetim biçimidir.⁵¹ Bunun da temel sebebi işaret edildiği şekilde yolsuzluk, yoksulluk, suç örgütlerinin kartelleşmesi ve tüm bunların yanında yeterli dengeleyici ve denetleyici mekanizmalarla desteklenmeyen bir Başkanlık rejiminin varlığıdır.

III. Meksika'nın İnsan Hakları Karnesi

Meksika'da 2000 yılında iktidarın el değiştirmesiyle kısmen de olsa tesis edilebilen demokrasiyle kıyaslandığında insan haklarının durumu daha da kötüdür. Nitekim belirtildiği şekilde kısmen demokratik bir yönetimin varlığına karşın Meksika'da yaşanan insan hakları ihlalleri, gerek nicelik gerekse de nitelik bakımından oldukça rahatsız edicidir. İnsan hakları izleme kuruluşu *Human Rights Watch* tarafından 2014 ve 2015 yıllarında yayımlanan raporlara göre Felipe Calderón döneminden bu yana Meksika'da güvenlik güçlerinin şiddet içeren uygulamalarından kaynaklanan insan hakları

ihlallerinin ortadan kaldırılması için gösterilen çaba oldukça yetersizdir.⁵²

Esasında Meksika'da, hegemonyacı tek parti sistemiyle desteklenen otoriter bir rejimin bulunduğu dönemde, devletin kendi vatandaşları üzerindeki şiddet potansiyeline dikkat çekilmiştir. Jorge Castaneda tarafından bu dönemde Meksika siyasal sistemi, *"merhametli, fakat mümkün olduğu kadar otoriter, gerektiğinde ise titiz ve kararlı şekilde gaddar bir tek parti yönetimi"* şeklinde tarif edilmiştir.⁵³

Meksika'nın insan hakları konusundaki temel sorunlarının, geçmişte de günümüzde sahip olduğu sorunlar olduğu görülmektedir. 1990'lı yıllar boyunca Meksika'da güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen işkence, faili meçhul cinayetler ve kayıplar yaşanmıştır. Söz konusu ihlallerin çoğu o dönem itibarıyla muhâlefet partilerinden biri olan Demokratik Devrim Partisi üyeleri, gazeteciler ve kırsal kesimde işçi liderleri üzerinde gerçekleşmiştir. Demokratik Devrim Partisi'nin güçlü olduğu Chiapas Eyaleti'nde görülmüştür.⁵⁴ Bu tip fiillerden ötürü cezalandırılan kamu görevlilerinin sayısı ise oldukça azdır.⁵⁵

Meksika'da demokratikleşme süreciyle birlikte yargısal reformlar yoluyla insan haklarının korunması yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bilindiği üzere Meksika, insan haklarının korunmasında önemli bir yol olan bireysel başvuru yolunu uygulayan bir ülkedir. Bu görev, Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi'nin görevini üstlenmiş bulunan Yüksek Mahkeme (Corte Suprema de la Nacion) tarafından yerine getirilmektedir.⁵⁶ 1994 yılında Devlet Başkanı Zedillo tarafından yapılan reformla Meksika Yüksek Temyiz Mahkemesi'nin yetkileri genişletilmiş ve kolluğun yapısı yeniden düzenlenmiştir. 2000 yılında ise Vicente Fox, yolsuzluğu ve kolluk içerisindeki yozlaşmayı önleme ve geçmişte yaşanan insan hakları ihlallerini soruşturma vaadiyle devlet

Meksika'da 2000 yılında iktidarın el değiştirmesiyle kısmen de olsa tesis edilebilen demokrasiyle kıyaslandığında insan haklarının durumu daha da kötüdür. Nitekim belirtildiği şekilde kısmen demokratik bir yönetimin varlığına karşın Meksika'da yaşanan insan hakları ihlalleri, gerek nicelik gerekse de nitelik bakımından oldukça rahatsız edicidir. İnsan hakları izleme kuruluşu Human Rights Watch tarafından 2014 ve 2015 yıllarında yayımlanan raporlara göre Felipe Calderón döneminden bu yana Meksika'da güvenlik güçlerinin şiddet içeren uygulamalarından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması için gösterilen çaba oldukça yetersizdir.

Meksika'da medya özgürlüğü konusunda da sıkıntılar bulunmaktadır. 2000 yılından 2014 yılına kadar Meksika'da toplam 102 gazeteci suç örgütleri veya kamu görevlileri tarafından öldürülmüş, 24 gazeteci ise kaybolmuştur. Gazeteciler, kendilerine yapılan saldırılardan ötürü kendilerini sansürlemektedir. Bu sebeple Meksika'da basın özgür olduğunu söylemek mümkün değildir. Devlet ise diğer alanlarda olduğu gibi bu konuda da etkin soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmekte zafiyet göstermektedir.

başkanlığına gelmiştir. Fox döneminde Meksika, Birleşmiş Milletler ve İnter Amerikan İnsan Hakları Komisyonu ile işbirliğini güçlendirmiştir. Bu çerçevede devletin eski gizli arşivleri, geçmişte yaşanan insan hakları ihlallerinin araştırılması amacıyla bilgi edinme hakkı kapsamına alınmış ve uluslar arası gözlemciler ülkeye davet edilmiştir.⁵⁷ Tüm bunlara karşılık Beer ve Mitchell, bu dönemdeki gelişmelere rağmen insan hakları konusundaki ilerlemenin çok yavaş olduğuna dikkat çekmişlerdir.⁵⁸

Başkan Calderon dönemi, Meksika açısından insan hakları ihlallerinin zirveye çıktığı bir dönem olmuştur. Bunun temel sebebi ise Calderon'un uyuşturucu kartellerine karşı açtığı savaşta orduyu kullanması ve ordu tarafından gerçekleştirilen operasyonların titizlikle yürütülmemesidir. Meksika Başsavcılığı'nın verilerine göre Calderon'un devlet başkanı olduğu 2006 yılında 12.456 olan cinayetlerin sayısı, 2010 yılında 30.196 gibi korkunç bir rakama yükselmiştir.⁵⁹ Bu dönemde Meksika Devlet Başkanı Calderon'un anayasal yetkilerini kullanırken kendisini denetleyecek etkin bir mekanizmanın bulunmaması bu ihlallere sebebiyet veren en önemli olgulardan biridir. Human Rights Watch tarafından yayınlanan 2014 ve 2015 İnsan Hakları Raporları'na göre Calderon döneminde başlayan bu ihlallerin yoğunluğu ve acımasızlığı yeni devlet başkanı Peña Nieto döneminde de devam etmektedir.⁶⁰

Henüz 2014 yılının Eylül ayında Meksika'nın Guerrero Eyaleti'ndeki Iguala Şehri'nde yaklaşık 30 polis tarafından yürütülen bir operasyonda, içinde 90 öğrencinin bulunduğu bir otobüse uyarı olmaksızın ateş açılmış, 6 öğrenci ölmüş, 15 öğrenci yaralanmıştır. Operasyonu yürüten kolluk kuvvetleri, öğrencileri otobüsten indirmiş, yolun kenarında yere yatırarak darp etmiştir. Bunun ardından öğrenciler polis araçlarına bindirilerek olay yerinden götürülmüştür. Ancak olay esnasında 42 öğrenci kaybolmuştur. Meksika'da büyük infial yaratan bu olayda kaybolan 42 öğrenciden hâlen

haber alınamamakta, dahası bunların akıbetleri de bilinmemektedir. Olayla ilgili olarak 80 kişi hakkında soruşturma başlamıştır. Meksika Başsavcılığı'nın hakkında soruşturma yapılan üç kişinin beyanlarını esas alarak yaptığı açıklamaya göre bu öğrenciler, yerel bir suç örgütüne teslim edilerek öldürülmüş ve cesetleri yakılarak külleri çöplüğe dökülmüştür.⁶¹

Meksika'da 2006 yılından bugüne kadar kaybolan kişilerin sayısının yaklaşık 22.000 olduğu daha önce belirtilmişti. Kayıpları araştırmak üzere kurulan Meksika Ulusal İnsan Hakları Komisyonu⁶², şimdiye kadar kaybolan 30 kişi hakkında toplam 12 rapor hazırlayabilmiştir. Kayıp olaylarına kamu görevlilerinin de yaygın bir biçimde karıştığı görülmektedir.⁶³

Meksika'da insan haklarının durumunu belirleyen temel dinamik uyuşturucu kartellerine karşı yürütülen soruşturmalardır. Bu durum, Meksika Ceza Muhakemesi sistemine de yansımıştır. Meksika'da 1917 Anayasası'nda 2008 yılında yapılan değişiklikle, savcılara yürüttükleri soruşturma kapsamında 80 güne kadar şüphelileri gözaltında tutma yetkisi verilmiştir. Ancak gerek Anayasa metni gerekse de Yüksek Mahkeme, bu yetkinin yalnızca örgütlü suçlar kapsamında kullanılabileceğini ifade etmektedir. Tüm bunlara karşın söz konusu sürenin uzunluğu rahatsız edicidir. Bu sebeple Şubat 2015 tarihinde gözaltı süresinin 35 güne indirilmesi yönünde bir değişiklik teklifi verilmiştir.⁶⁴

Meksika'da medya özgürlüğü konusunda da sıkıntılar bulunmaktadır. 2000 yılından 2014 yılına kadar Meksika'da toplam 102 gazeteci suç örgütleri veya kamu görevlileri tarafından öldürülmüş, 24 gazeteci ise kaybolmuştur. Gazeteciler, kendilerine yapılan saldırılardan ötürü kendilerini sansürlemektedir. Bu sebeple Meksika'da basın özgür olduğunu söylemek mümkün değildir. Devlet ise diğer alanlarda olduğu gibi bu konuda da etkin soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmekte zafiyet göstermektedir.⁶⁵

İnsan hakları konusundaki tüm bu olumsuz hususlar, Meksika Devlet Başkanlığı'nın 2014 yılı içerisinde açıkladığı bir programla iyileştirilmek istenmiştir. Bu doğrultuda 25 Temmuz 2014 tarihinde Başkan Peña Nieto, Başkanlık Sarayı'nda Meksika'da insan haklarının korunması ve geliştirilmesini sağlamak üzere 2014-2018 yılları arasında uygulanacak Meksika Ulusal İnsan Hakları Programı'nı duyurmuştur. Programa ilişkin olarak hazırlanan Başkanlık Kararnamesi, 30 Nisan 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁶⁶

Ulusal İnsan Hakları Programı, altı amaca ulaşmak için benimsenecek stratejilerden oluşmaktadır. Bu amaçlar şunlardır⁶⁷:

- İnsan hakları konusunda yapılan anayasal reformların yerleşmesini sağlamak,
- İnsan hakları ihlallerini önlemek,
- Ulusal ve uluslararası makamlar tarafından dikkat çekilen sorunlara özel bir önem vererek ve tüm ulusal mekanizmaların uluslararası tavsiye kararları

Görüldüğü üzere Meksika, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda önünde önemli engeller olan bir devlettir. Meksika'da 20. Yüzyıl boyunca devam eden ağır insan hakları ihlalleri, gösterilen tüm çabalara rağmen azalmamaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durumun bununla büyük bir ilgisi olmakla birlikte elbette bu ihlallerin öncelikli sorumlusu devlettir.

çerçevesinde uyumlu çalışmasını sağlamak suretiyle insan haklarının tüm halk nezdinde korunmasını sağlamak,

- İnsan haklarının korunması olgusunu güçlendirmek,

- Ulusal Valiler Kurulu ve Ulusal Belediye Başkanları Kurulu'nun sürekli işbirliği ile insan hakları siyasetinin yürütülmesine katılan tüm aktörler arasında uygun bir koordinasyon sağlamak,

- Federal Hükümet kurumları arasında etkili bir koordinasyonun sağlanması amacıyla insan haklarına ilişkin tüm bilgileri işleyerek devlet politikasını belirleyecek etkili düzenleyici işlemlerin yapılmasıdır.

Görüldüğü üzere Meksika, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda önünde önemli engeller olan bir devlettir. Meksika'da 20. Yüzyıl boyunca devam eden ağır insan hakları ihlalleri, gösterilen tüm çabalara rağmen azalmamaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durumun bununla büyük bir ilgisi olmakla birlikte elbette bu ihlallerin öncelikli sorumlusu devlettir. Hatta bu ağır ihlalleri gerçekleştirenler çoğu zaman kamu görevlileri olmakta, ancak bunlar hakkında etkin soruşturma yürütülmesi mümkün olmamaktadır. Bu durum esasında Meksika Devleti'nin örgütlü suçlarla mücadele etme yöntemlerinin hukuksuzluğundan kaynaklanmaktadır. Etkin denetim mekanizmalarının bir türlü tesis edilememesi sebebiyle de bu hukuksuzluklar ve insan hakları ihlallerinin önümüzdeki günlerde de devam etmesi son derece olasıdır.

IV. Meksikanın Ekonomik Karnesi

Hükümet sistemi tercihlerinde ekonomik gelişmişliğe ve refaha katkı önemli bir argüman olarak ileri sürülmektedir. Zaten genel olarak başkanlık sistemi savunulurken, istikrarlı ve güçlü bir yönetim sağlayacağı, bunun da ekonomik gelişme ve refaha katkı sağlayacağı üzerinde durulmaktadır. Başkanlık hükümeti sisteminde başkanın, meşruiyetini doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesinden alması; bundan dolayı güçlü bir yürütme organının ortaya çıkması⁶⁸; yürütme

organının monolitik yapısının da etkisiyle güçlü ve etkili bir yönetimin ortaya çıkması; bütün yetkilerin tek bir otoritede toplanmış olmasının güçlü bir yönetimi beraberinde getiriyor olması; ayrıca yönetimdeki tek başlılığın seri ve hızlı hareket etmeyi mümkün kılması; seri ve hızlı hareket imkânının, özellikle kriz dönemleri ve acil durumlarda ihtiyaç duyulan bir özellik olması⁶⁹, bu sistemin ekonomik gelişme ve refahı sağlaması açısından avantajlı yönler arasında gösterilmektedir.

Meksika'nın ekonomik gelişmişlik ve refah seviyesinin Türkiye açısından örnek alınabilir bir başarı hikâyesine sahip olup olmadığını, ekonomilere ilişkin rakamlar üzerinden değerlendirmek mümkündür. Dünya Bankası'nın 2013 yılına ilişkin verilerine göre, GSYİH açısından dünyanın en büyük 20 ekonomisinin sıralaması şu şekildedir⁷⁰:

Gross domestic product 2013		
millions of		
Ranking	Economy	US dollars)
1	United States	16,768,100
2	China	9,240,270
3	Japan	4,919,563
4	Germany	3,730,261
5	France	2,806,428
6	United Kingdom	2,678,455
7	Brazil	2,245,673
8	Italy	2,149,485
9	Russian Federation	2,096,777
10	India	1,876,797
11	Canada	1,826,769
12	Australia	1,560,372
13	Spain	1,393,040
14	Korea, Rep.	1,304,554
15	Mexico	1,260,915
16	Indonesia	868,346
17	Netherlands	853,539
18	Turkey	822,135
19	Saudi Arabia	748,450
20	Switzerland	685,434

Yukarıdaki sıralamaya bakıldığında, ilk bakışta Meksika ekonomisinin Türkiye ekonomisinden büyük ve başarılı olduğu düşünülebilir. Ancak, bu

sıralamanın ekonomik başarıyı ölçme açısından yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle millî gelirin kişi başına ne kadar olduğuna bakmak gerekir. Kişi başına düşen millî gelir, 2013 yılı itibariyle Türkiye’de 10.970 USD iken, Meksika’da 9.940 USD olarak gerçekleşmiştir.⁷¹ Ayrıca, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) verilerine göre, insani gelişmiş endeksinde 2014 yılı için 187 ülke arasında, Türkiye 69., Meksika ise 71. sırada yer almıştır.⁷² Bu da göstermektedir ki refah seviyesi açısından Meksika, Türkiye’nin gerisinde kalmaktadır. Ayrıca Meksika’nın dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri olduğunu, toplam ihracatının yedide biri, kamu bütçe gelirlerinin üçte birini petrolün oluşturduğunu⁷³ da göz önünde bulundurduğumuzda, Meksika’da uygulanan hükümet sisteminin Türkiye’ye örnek olabilecek derecede başarılı bir ekonomik gelişme ve refah seviyesini sağladığı sonucunu çıkarmak mümkün değildir.

Sonuç

Meksika hükümet modelinin, teorik olarak sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık hükümeti sistemi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Ancak Meksika örneğinin başkanlık sisteminin klasik örneği olan ABD uygulaması ile birebir örtüştüğünü ve aynı başarıyı sağladığını söylemek güçtür. Meksika’da Başkanın sahip olduğu yetkilerin yanı sıra partisiyle bağının devam etmesi ve bu kapsamda kullanabileceği yetkiler sayesinde de önemli bir güce sahiptir. Kağıt üzerinde yürütme yetkisine sahip olmasına rağmen, Başkan hem yürütmenin hem de yasamanın tek hâkimi konumundadır. Kağıt üzerinde kuvvetler ayrılığına yer verilmiş olsa da Meksika’da yarışmacı bir siyasi hayatın olmayışı, hakim parti sisteminin etkisini bütünüyle kaybetmemiş olması, bir partinin aralıksız 71 yıl iktidarda olup, sadece 12 yıl ara verdikten sonra yeniden iktidara gelmesi karşısında çok partili demokrasinin tam olarak kurumsallaşmadığını söyleyebiliriz.

Son 15 yıl içerisinde yaşanan ümit verici gelişmelere karşın Meksika’nın demokrasi karnesi hiç de olumlu görünmemektedir. Nitekim dünyadaki ülkelerin demokratik gelişmişlik seviyesini takip eden düşünce kuruluşu Freedom House verilerine göre Meksika, ancak “kısmen hür” ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır. Yukarıda izah edildiği üzere Meksika, çok partili siyasal hayatın var olduğu çoğulcu demokrasiyi 2000 yılından bu yana sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak ülkede yolsuzluk, yoksulluk ve suç örgütlerinin çok güçlü oluşu ve ayrıca Başkanlık hükümet sisteminin kronik problemlerinden olan iktidarın kişiselleşmesi olgusu, Meksika’da demokrasinin tesisi önünde duran önemli engellerdir.

Meksika hakkında yapılan tüm iyimser tahminlere rağmen Meksika’da son 10 yılda yaşanan gelişmeler, bu ülkede sağlıklı bir demokrasinin tesisinin zorluğunu

gözler önüne sermektedir. Nitekim Freedom House da Meksika'yı 2000'li yılların ortalarında hür kategorisinde değerlendirmekteyken bugün itibarıyla Meksika, yolsuzluk, yoksulluk, suç örgütlerinin kartelleşmesi ve tüm bunların yanında yeterli dengeleyici ve denetleyici mekanizmalarla desteklenmeyen bir Başkanlık rejiminin varlığının da etkisiyle basın özgür olmadığı, ülkenin ise kısmen hür olduğu bir yönetim biçimine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Meksika'da 2000 yılında iktidarın el değiştirmesiyle kısmen de olsa tesis edilebilen demokrasiyle kıyaslandığında insan haklarının durumu daha da kötüdür. Nitekim belirtildiği şekilde kısmen demokratik bir yönetimin varlığına karşın Meksika'da yaşanan insan hakları ihlalleri, gerek nicelik gerekse de nitelik bakımından oldukça rahatsız edicidir. İnsan hakları izleme kuruluşu *Human Rights Watch* tarafından 2014 ve 2015 yıllarında yayımlanan raporlara göre Felipe Calderón döneminden bu yana Meksika'da güvenlik güçlerinin şiddet içeren uygulamalarından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması için gösterilen çaba oldukça yetersizdir.

Meksika'nın insan hakları konusundaki temel sorunlarının, geçmişte de günümüzde sahip olduğu sorunlar olduğu görülmektedir. 1990'lı yıllar boyunca Meksika'da güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen işkence, faili meçhul cinayetler ve kayıplar yaşanmıştır. Söz konusu ihlallerin çoğu o dönem itibarıyla muhalefet partilerinden biri olan Demokratik Devrim Partisi üyeleri, gazeteciler ve kırsal kesimde işçi liderleri üzerinde gerçekleşmiştir. Meksika, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda önünde önemli engeller olan bir devlettir. Meksika'da 20. yüzyıl boyunca devam eden ağır insan hakları ihlalleri, gösterilen tüm çabalara rağmen azaltılamamıştır.

Bu da göstermektedir ki refah seviyesi açısından Meksika, Türkiye'nin gerisinde kalmaktadır. Ayrıca Meksika'nın dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri olduğunu, toplam ihracatının yedide biri, kamu bütçe gelirlerinin üçte birini petrolün oluşturduğunu da göz önünde bulundurduğumuzda, Meksika'da uygulanan hükümet sisteminin Türkiye'ye örnek olabilecek derecede başarılı bir ekonomik gelişme ve refah seviyesini sağladığı sonucunu çıkarmak mümkün değildir.

Son 15 yıl içerisinde yaşanan ümit verici gelişmelere karşın Meksika'nın demokrasi karnesi hiç de olumlu görünmemektedir. Nitekim dünyadaki ülkelerin demokratik gelişmişlik seviyesini takip eden düşünce kuruluşu Freedom House verilerine göre Meksika, ancak "kısmen hür" ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır. Yukarıda izah edildiği üzere Meksika, çok partili siyasal hayatın var olduğu çoğulcu demokrasiyi 2000 yılından bu yana sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak ülkede yolsuzluk, yoksulluk ve suç örgütlerinin çok güçlü oluşu ve ayrıca Başkanlık hükümet sisteminin kronik problemlerinden olan iktidarın kişiselleşmesi olgusu, Meksika'da demokrasinin tesisi önünde duran önemli engellerdir.

Dünya Bankası'nın 2013 yılına ilişkin verilerine göre, Meksika'nın milli geliri yaklaşık 1 katrilyon 260 milyar dolardır. Türkiye'nin milli geliri ise yaklaşık 822 milyar dolardır. Bu verilere göre ilk bakışta Meksika ekonomisinin Türkiye ekonomisinden büyük ve başarılı olduğu düşünülebilir. Ancak, kişi başına düşen milli gelir, 2013 yılı itibarıyla Türkiye'de 10.970 USD iken, Meksika'da 9.940 USD olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) verilerine göre, insani gelişmiş endeksinde 2014 yılı için 187 ülke arasında, Türkiye 69., Meksika ise 71. sırada yer almıştır. Bu da göstermektedir ki refah seviyesi açısından Meksika, Türkiye'nin gerisinde kalmaktadır. Ayrıca Meksika'nın dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri olduğunu, toplam ihracatının yedide biri, kamu bütçe gelirlerinin üçte birini petrolün oluşturduğunu da göz önünde bulundurduğumuzda, Meksika'nın ekonomik yönden Türkiye'ye örnek olabilecek nitelikte olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Parlamentar hükümet sistemindeki Cumhurbaşkanı ile Başbakanın gücünü şahsında toplamış, yürütme ile yasamayı kontrolü altında bulduran bir Başkanın olduğu; denge ve denetleme mekanizmalarının işlemediği; ekonomik refah açısından, Dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri olmasına rağmen Türkiye'nin gerisinde kalmış Meksika'nın uyguladığı modelin cazip görülmesinin arkasında yatan sebep ne olabilir? Bu sorunun cevabının Türkiye'nin gerisinde kalmış refah seviyesine ulaşmak olmadığı açıktır. Geriye tek bir sebep kalmaktadır: Meksika Başkanının sahip olduğu denetimsiz ve kontrolsüz kudrete sahip olabilmek isteği. Böyle bir isteğin günümüzün demokrasi anlayışı ile bağdaştığını söylemek güçtür.

Sonuç itibarıyla Meksika'nın demokrasi, insan hakları ve ekonomik yönden hemen hemen hiçbir verisinin Türkiye açısından örnek alınabilecek

nitelikte bir başarı hikâyesine sahip olmadığı açıktır. Sırf Meksika Başkanı'nın perspektifinden, sisteme bütünüyle hâkim olmasını temin etmesinin cazibesine kapılarak, bu devletin sistemini istemenin kaygı verici olduğunu belirtmek gerekir.

- 1 Bu ifade, Haber7.com adlı internet sitesinden aynen alınmıştır. Bkz. <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1305611-erdoganin-bahsettiği-meksika-modeli-baskanlik>, (E.T.: 07.04.2015); İlgili haber sitesi haberinde şu ifadeler yer vermektedir: “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Beştepe Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda 10 ilden 380 muhtarla bir araya geldi. Cumhurbaşkanı Erdoğan dünkü konuşmasında başkanlık sistemiyle ilgili olarak tüm yetkilerin devlet başkanında toplandığı Meksika modelini örnek verdi. Tek turlu seçimle 6 yıl için seçiliyor. Meksika'da ABD'den çok daha geniş yetkilere sahip bir başkanlık sistemi var.” Bu haberde geçen “...tüm yetkilerin devlet başkanında toplandığı Meksika modelini örnek verdi. ...Meksika'da ABD'den çok daha geniş yetkilere sahip bir başkanlık sistemi var.” İfadelerinin özellikle dikkat çekici olduğunu belirtmekte yarar vardır. Çünkü, haberin veriliş tarzından, tüm yetkilerin devlet başkanında toplanması ve ABD başkanından daha geniş yetkilere sahip bir başkanın bulunmasının olumlu olduğu gibi bir yaklaşım ortaya konulmaktadır. Kullanılan bu ifadeler ve haberin sunuluş tarzından Meksika tipi başkanlık sistemi veya getirilmek istenen başkanlık sistemi ile neyin murad edildiği hakkında bir fikir edinmek de mümkündür. Getirilmek istenen sistemin bütün yetkileri devlet başkanında toplamak ve devlet başkanını çok güçlü kılmak hedefine hizmet edeceğini tahmin etmek zor değildir.
- 2 ÖRMECİ, Ozan Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 3 Başkanlık hükümeti sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Attila Özer, **Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği**, Ankara, 1998.; Hasan Tunç, “Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Sistemi ve Yürütme Organı”, İdarecinin Sesi Dergisi, C.II., S.1., Ocak 1988.; Alan Ware, “Divided Government in the United States”, **Divided Government in the Comparative Perspective.**, Robert Elgie ed., Oxford University Press, 2001.; Fabrını, Sergio: “Transatlantic Constitutionalism: Comparing United States and European Union”, **European Journal of Political Research**, Vol. 43., 2004, s.552 vd.; Murat Yanık, **Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997.
- 4 ÖZER, Attila **Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2003, s.106.; Turan Güneş, **Parlamentar Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1956. s.12.; Mehmet Turhan, **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**, Diyarbakır 1989, s.21.; Mustafa Erdoğan, **Anayasacılık Parlamentarizm Silahlı Kuvvetler**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993., s.27-28.
- 5 Bu yazarların başında Maurice Duverger gelmektedir. (Robert Elgie, “The Classification of Democratic Regime Types: Conceptual Ambiguity and Contestable Assumptions”, **European Journal of Political Research**, Vol. 33., 1998, s.223.; Erdal Onar, “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?”, in **Başkanlık Sistemi**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2005, s.72.
- 6 Yarı-Başkanlık hükümeti sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nur Uluşahin, **İki Başlı Yürütme Yapılanması**, Yetkin Yayınları, Ankara 2007.

- 7 ALFRED Stepan and Cindy Skach, "Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective", in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1994.), 120.
- 8 GIOVANNÍ Sartori, "Neither Presidentialism Nor Parliamentarism", in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1994.), 92.; Linz 1994, 6.; Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş**, (Bursa: Ekin Kitabevi, 2002.), 91-92.
- 9 TUNÇ, (1988), s. 4.; Ersin Kalaycıoğlu "Başkanlık Rejimi: Türkiye'nin Diktatörlük Tehdiidiyle Sınava", **Başkanlık Sistemi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005, s.14.; Esat Çam, **Devlet Sistemleri**, (İstanbul: 1993), s. 88.
- 10 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (E.T.: 07.04.2015)
- 11 ALAN Siaroff, "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction", **European Journal of Political Research**, Vol. 42., Issue 3., Mayıs 2003. s.288-289.; Juan Linz, "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?", in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1994 s.6.; Arend Lijphart "Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations.", in: **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1994, s. 92-93.; Sartori 1994, s. 106.
- 12 SÍAROFF (2003), 288.; Linz 1994, 6.; Gözler 2002, 92-96; Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2001, s 428.
- 13 SIAROFF, (2003), s. 288.; Tunç 1988, s. 5.; Turhan 1989, s.41.; Ergun Özbudun, "Başkanlık Sistemi Tartışmaları", **Başkanlık Sistemi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005, s. 107.
- 14 LİNZ (1994), s. 30.
- 15 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 16 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 17 EKİCİ, Birol Meksika Yönetim Sistemi, s.74. (http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf) (E.T.: 07.04.2015)
- 18 GÖKÇE, Ali Fuat (2012), Başkanlık Sistemi Uygulamaları: ABD, Venezuela, Meksika, Brezilya, Arjantin: Akademik Bakış Dergisi, S.:30, Mayıs-Haziran, s.9.
- 19 EKİCİ, Birol Meksika Yönetim Sistemi, s.74. (http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf) (E.T.: 07.04.2015)
- 20 Birol EKİCİ, Meksika Yönetim Sistemi, s.74. (http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf) (E.T.: 07.04.2015)
- 21 GÖKÇE, s.10.
- 22 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)

- 23 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (E.T.: 07.04.2015)
- 24 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 25 Meksika Ülke Raporu 2013, T.C. Meksika Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Ekim 2014, Mexico, s.6-7.
- 26 GÖKÇE, s.:9.
- 27 SARTORI 1994, 106.; LİJPHART 1994, 91.; ÖZER 1998, 12. ; TEZİÇ 2001, 425.
- 28 TUNÇ, (1988), 6.
- 29 GÖKÇE, s.10.
- 30 Radikal, 25.02.2015., http://www.radikal.com.tr/politika/basbakan_da_yok_baskan_yardimcisi_da_tek_yetkili_isim_baskan-1301218 (E.T.:10.05.2015)
- 31 GÖKÇE, s.11.
- 32 EKİCİ, Birol Meksika Yönetim Sistemi, s.75. (http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf) (E.T.: 07.04.2015)
- 33 GÖKÇE, s.:9.
- 34 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 35 Meksika Ülke Raporu 2013, s.8.
- 36 ÖRMECİ, Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 37 Meksika'nın demokrasi notu için bk. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbI7tmko>, ayrıca Meksika'da demokrasi seviyesinin gelişmişliğinin Brezilya ve Arjantin'le karşılaştırılması konusunda bkz. Ali Fuat GÖKÇE, "Başkanlık Sistemi Uygulamaları: ABD, Venezüla, Meksika, Brezilya, Arjantin", **Akademik Bakış**, Mayıs-Haziran 2012, Sayı: 30, s. 11
- 38 Meksika'da 1910 Devrimi ve ardından yaşanan gelişmeler hakkında bilgi için bkz. Birol EKİCİ, **Meksika Yönetim Sistemi**, http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf. s. 67 vd.
- 39 SARTORI, Giovanni (1997), **Parties and Party Systems: A Framework For Analysis**, ECPR Press, 2005, s. 206-209, ayrıca Giovanni SARTORI, **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, Çev: Ergun ÖZBUDUN) Ankara: Yetkin Yayınları, s. 207.
- 40 Hegemonyacı tek parti sistemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. SARTORI, (2005), s. 204 vd.
- 41 BEER, Caroline MITCHELL, Neil J. Democracy and Human Rights in Mexican States: Elections or Social Capital", **International Studies Quarterly**, Vol: 48, No: 2 Haziran 2004, s. 298.
- 42 HUNTINGTON, Samuel (1995), "Demokrasinin Üçüncü Dalgası", **Demokrasinin Küresel Yükselişi**, (Derleyenler: Larry DIAMOND ve Marc F. PLATTNER), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 34.
- 43 BEER, MITCHELL, (2004), s. 298.

- 44 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbi7tmko>.
- 45 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbi7tmko>.
- 46 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbi7tmko>.
- 47 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.
- 48 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbi7tmko>.
- 49 LIJPHART, Arend (2014), **Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları**, çev: Güneş AYAS – Utku Umut BULSUN, İstanbul: İthaki Yayınları, s. 73-74.
- 50 LIJPHART, (2014), s. 80.
- 51 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbi7tmko>.
- 52 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.
- 53 MITCHELL, Beer, (2004), s. 298. Jorge G CASTANEDA, (2000) **Perpetuating Power: How Mexican Presidents Were Chosen**. New York: The New Press, ten naklen.
- 54 Meksika'da özellikle basın özgürlüğünün durumu konusunda bkz. Robert HUESCA, "A Culture of Collusion: An Inside Look at the Mexican Press", (Kitap İncelemesi), **Journalism Studies**, Vol: 2, Number: 1, 2001, s. 161-162.
- 55 MITCHELL, Beer, (2004), s. 299.
- 56 KILINÇ, Bahadır "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı: 25, 2008, s. 52.
- 57 **United States Department of State**, 2002, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2002/18338.htm>.
- 58 MITCHELL, Beer, (2004), s. 299.
- 59 <http://www.amnestyusa.org/our-work/countries/americas/mexico>.
- 60 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.
- 61 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.
- 62 Meksika Ulusal İnsan Hakları Komisyonu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.hrw.org/reports/2008/mexico0208/>.
- 63 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.
- 64 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=2>.
- 65 <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=2>.
- 66 <http://embamex.sre.gob.mx/italia/images/pdf/DerechosHumanos/27junio2014ingles.pdf>. ayrıca programın Resmi Gazete'de yayımlanan İspanyolca metni için bkz. http://dof.gob.mx/nota_detalle_popup.php?codigo=5343071.
- 67 <http://embassyofmexico.org/web/Bolet%C3%ADn49PNDHingl%C3%A9s.pdf>.
- 68 YANIK, Murat Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, İstanbul, 1997., s.129.; Arend LIJPHART, Çağdaş Demokrasiler (Çev. Ergun Özbudun-Esin Onulduran), Ankara: 1986, s. 50.; Burhan KUZU, . "Neden Başkanlık Hükümeti", in Türkiye'de Siyasi Yapılanma ve Temel Siyasi Sorunlar Sempozyumu, Ankara, 2000, s.34. ; Kemal GÖZLER, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa, 2002, s. 96-97.; Mehmet TURHAN, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Diyarbakır: 1989 , s.41.

- 69 TURAN, İlter Turan, "Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem", in Başkanlık Sistemi, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005, s.121.; Attila ÖZER, Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği, Ankara, 1998, 53-54.; KUZU, 34-35.
- 70 <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (E.T.: 09.04.2015)
- 71 <http://databank.worldbank.org/data/download/GNIPC.pdf> (E.T.: 09.04.2015)
- 72 <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/2014-human-development-report/> (E.T.: 09.05.2015); konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. ÖRMECİ, Siyasal Sistemler: Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/> (E.T.: 07.04.2015)
- 73 Meksika Ülke Raporu 2013, bilgi

Kaynaklar

BEER, Caroline; MITCHELL, Neil J.; Democracy and Human Rights in Mexican States: Elections or Social Capital”, **International Studies Quarterly**, Vol: 48, No: 2 Haziran 2004.

ÇAM, Esat (1993), **Devlet Sistemleri**, İstanbul.

ELGIE, Robert (1998), “The Classification of Democratic Regime Types: Conceptual Ambiguity and Contestable Assumptions”, **European Journal of Political Research**, Vol. 33.,

EKİCİ, Birol **Meksika Yönetim Sistemi**, http://www.arem.gov.tr/ortak_icerik/arem/Projeler/21yy/meksika.pdf.

ERDOĞAN, Mustafa (1993), **Anayasacılık Parlamentarizm Silahlı Kuvvetler**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

FABRINI, Sergio (2004), “Transatlantic Constitutionalism: Comparing United States and European Union”, **European Journal of Political Research**, Vol. 43.,

GÖKÇE, Ali Fuat “Başkanlık Sistemi Uygulamaları: ABD, Venezüla, Meksika, Brezilya, Arjantin”, **Akademik Bakış**, Mayıs-Haziran 2012, Sayı: 30

GÖZLER, Kemal (2002), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi.

GÜNEŞ, Turan (1956), **Parlamentar Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

HUNTINGTON, Samuel (1995), “Demokrasinin Üçüncü Dalgası”, **Demokrasinin Küresel Yükselişi**, Derleyenler: Larry DIAMOND ve Marc F. PLATTNER, Ankara: Yetkin Yayınları.

HUESCA, Robert (2001), “A Culture of Collusion: An Inside Look at the Mexican Press”, (Kitap İncelemesi), **Journalism Studies**, Vol: 2, Number: 1,

KALAYCIOĞLU, Ersin (2005), “Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınırı”, **Başkanlık Sistemi**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.

KILINÇ, Bahadır (2008), “Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı: 25,

LIJPHART, Arend (2014), **Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları**, çev: Güneş AYAS – Utku Umut BULSUN İstanbul: İthaki Yayınları.

LIJPHART, Arend (1994), “Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations.”, in: **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., Baltimore and London: The John Hopkins University Press,

LINZ, Juan (1994), “Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?”, in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., Baltimore and London: The John Hopkins University Press,

ONAR, Erdal (2005), “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?”, in **Başkanlık Sistemi**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.

ÖRMECİ, Ozan Siyasal Sistemler, Meksika, Uluslararası Politikalar Akademisi, <http://politikaakademisi.org/siyasal-sistemler-meksika/>

ÖZBUDUN, Ergun (2005), "Başkanlık Sistemi Tartışmaları", **Başkanlık Sistemi**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.

ÖZER, Attila (2003), **Anayasa Hukuku**, Ankara: Turhan Kitabevi.

ÖZER, Attila (1998), **Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği**, Ankara.

SARTORI, Giovanni (2005), **Parties and Party Systems: A Framework For Analysis**, ECPR Press,

SARTORI, Giovanni (1997), **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, çev: Ergun ÖZBUDUN, Ankara: Yetkin Yayınları.

SARTORI, Giovanni (1994), "Neither Presidentialism Nor Parliamentarism", in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., Baltimore and London: The John Hopkins University Press.

SIAROFF, Alan (1994), "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction", **European Journal of Political Research**, Vol. 42., Issue 3., Mayıs 2003.

STEPAN, Alfred-SKACH, Cindy; "Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective", in **The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective**, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., Baltimore and London: The John Hopkins University Press,

TEZİÇ, Erdoğan (2001), **Anayasa Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınevi.

TUNÇ, Hasan "Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Sistemi ve Yürütme Organı", İdarecinin Sesi Dergisi, C.II., S.1., Ocak 1988.

TURHAN, Mehmet (1989), Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Diyarbakır.

ULUŞAHİN, Nur (2007), Uluşahin, İki Başlı Yürütme Yapılanması, Ankara: Yetkin Yayınları.

WARE, Alan (2001), "Divided Government in the United States", **Divided Government in the Comparative Perspective.**, Robert Elgie ed., Oxford University Press,

YANIK, Murat (1997), **Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği**, İstanbul: Alfa Yayınları.

İnternet Kaynakları

Freedom House ;<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/mexico#.VVGtbI7tmko>.

Human Rights Watch World Report, <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=1>.

Human Rights Watch World Report; <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/mexico?page=2>.

United States Department of State, 2002, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2002/18338.htm>.

Amnesty International, <http://www.amnestyusa.org/our-work/countries/americas/mexico>.

<http://embamex.sre.gob.mx/italia/images/pdf/DerechosHumanos/27junio2014ingles.pdf>.

http://dof.gob.mx/nota_detalle_popup.php?codigo=5343071.

<http://embassyofmexico.org/web/Bolet%C3%ADn49PNDHingl%C3%A9s.pdf>.

<http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1305611-erdoganin-bahsetti-meksika-modeli-baskanlik>

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-siyasi-gorunumu.tr.mfa>